

F. Hill, D. Ochs. – London: Routledge, 2003. – P. 241-246.

9. Peyrou F. Citizenship and History: Historiographic Approaches to Citizenship / Floencia Peyrou // Citizenship in Historical Perspective / [edited by Stephen Ellis]. – Pisa: Editioni Plus – Pisa University Press, 2006. – P. 1-23.

10. Radulovic I. Citizenship in Ancient Greece – Athens and Sparta: Terms and Sources / Ifigenija Radulovic // Citizenship in Historical Perspective / [edited by Stephen Ellis]. – Pisa: Editioni Plus – Pisa University Press, 2006. – P. 25-33.

11. The Cambridge Companion to Ancient Greek Law / [edited by M. Gagarin and D. Cohen]. – New York: Cambridge University Press, 2005. – 496 p.

12. The Citizenship Debates: A Reader / [edited by Gershon Shafir]. – Minneapolis, London: University of Minnesota Press, 1998. – 328 p.

Голинська К. О. Истоки современных политологических концепций гражданства: гражданство в Древних Афинах

Раскрыта сущность древнегреческой концепции гражданства и представлен краткий обзор истории ее становления в Древних Афинах. Определена специфика обязанностей граждан как основы гражданства в афинском полисе.

Ключевые слова: гражданство, полис, Древние Афины, обязанность.

Holynska Kh. The Origins of Contemporary Political Concepts of Citizenship: Citizenship in Ancient Athens.

The essence of Ancient Greek concept of citizenship and a brief overview of the history of its development in ancient Athens are presented. The reforms of Solon, Cleisthenes, and Pericles are highlighted as such that destroyed primordial loyalties on the basis of bloodlines and created a new form of belonging – to a territorial political entity, the city-state. Citizenship in a Greek polis became the prerequisite for individual liberty, yet for a rather limited group, excluding women, children, slaves, and metics.

It is emphasized that the citizenship for Ancient Athenians directly concerned the idea of duties as opposed to citizenship as a right or a privilege. Peculiarities of Greek conception of correlation of private and public life are discussed. Particular duties of Athenian citizens – domestic, political, judicial, financial, providing grain for the city, not leaving the city in a time of crisis, and religious – are described in details.

Domestic duties included respecting elders, taking good care of own family, and having legitimate children, eligible for becoming citizens in the future. Key duty in the sphere of politics was to take active part in democratic institutions of Ancient Athens. It involved both attendance of public assemblies and holding political office. Judicial duties were inseparable from political, and Athenian citizens were obliged to serve as jurors, prosecutors, or defense attorneys.

Since in Ancient Athens direct taxation was considered incompatible with the idea of civic liberty, Athenians instead bore certain financial duties. Some taxes, for instance, the import levy, were still paid but they were less significant than liturgies – special contributions from the wealthy citizens for concrete public causes. Liturgies were used for various festivals, sport events, public feasts etc. Military liturgy, called trierarchy, was used to maintain Athenian fleet – rich Athenians were expected to equip ships and finance their upkeep for a certain period of time. Religious duties included having hiera patria – tombs of the family – and preserving them in proper conditions. Finally, wealthy Athenians had to feed the city when needed and all citizens were expected to remain in the polis in case of crisis.

Greek concept of citizenship is often criticized for being exclusive and focused on duties as opposed to rights. Yet, the Greeks were the first to introduce the idea of belonging to a territorial unit versus blood and kinship identity. Therefore Ancient Athenian citizenship can be considered a first major step forward towards citizenship as we know it today.

Keywords: citizenship, polis, Ancient Athens, duty.

Надійшла до редколегії 27.02.2013 р.

УДК 321.015

В. С. Голубчук

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ПЕРСПЕКТИВИ СТАНОВЛЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ СОЦІАЛЬНОЇ МОДЕЛІ

Аналізуються механізми соціальної політики в європейських країнах, шляхи реформування системи державного фінансування з метою підвищення ефективності їхнього використання та скорочення державних витрат. Досліджено сутність європейської соціальної моделі, основні характеристики, передумови виникнення, етапи формування, досвід впровадження в ЄС та перспективи розвитку. Окреслено сім соціальних чинників, що вказують на корисність застосування принципів європейської соціальної моделі в Україні.

Ключові слова: європейська соціальна модель, соціальна політика, соціальний захист, соціальний розвиток, соціальна сфера, еволюція соціальної політики.

У статті порушуються важливі питання генези, чинників становлення та умов функціонування Європейської моделі соціальної політики та національних соціально-економічних систем, які посідають особливе місце в сучасній науці. Вони можуть слугувати методологічним орієнтиром для конструювання соціальної політики в Україні, пошуку й реалізації державою збалансованої моделі соціальної трансформації. Розкрито передумови, внутрішні та зовнішні чинники соціальної політики в країнах ЄС, розглянуто правові та політичні механізми її вирішення, проаналізовано можливості застосування принципів європейської соціальної моделі в Україні. Метою статті є визначення позитивних і негативних особливостей європейського досвіду соціальної політики для України.

Дослідниками визначено два підходи розуміння моделі соціальної політики. У

широкому розумінні як соціальний інститут з метою відтворення соціальної структури для самозбереження (Б. Джонсон, Ф. Дей, У. Лоренц) У вузькому – як практична діяльність уряду та інших структур, регулювання взаємовідносин, розподіл ресурсів, підвищення добробуту і задоволення потреб (Т. Ганслі, Д. Єрмоленко, В. Жмир, О. Іванова, С. Тетерський). Класифікації моделей соціальної політики Р. Тітмуса, Г. Еспінг-Андерсена, Р. Мішри, Ф. Уїльямса, У. Лоренца ґрунтуються переважно на врахуванні ідеологічних та ціннісних засад, властивих системам соціального захисту.

В умовах глобалізації зростає роль і значення ефективної соціальної політики як однієї з основних гарантій прогресивного розвитку держави. Українське суспільство для успішного розвитку має потребу в моделі, яку обирає для себе згідно зі своїми запитами, традиціями, цінностями і нормами. Модель і механізм її реалізації створюються для вирішення існуючих і виникаючих проблем, виходячи з ситуації і відповідаючи перспективним цілям. За допомогою чітко сформульованої моделі за принципами можливий планомірний вихід із кризи.

Модель соціальної політики є умовною характеристикою, схемою функціонування елементів, в основі якої є цінності, цілі, завдання, інструменти, форми реалізації, взаємозв'язок з економічними, політичними чинниками. Модель пов'язують з певною ідеологією, складовими якої є: образ дійсності, ієрархії цінностей, методології діяльності [1, с. 48].

Модель – це соціальний ідеал майбутнього в трактуванні ЄС, зразок, до якого варто прагнути, спираючись на соціальну ідею, що втілила в собі традиційні цінності європейської цивілізації, сукупність кінцевих цілей соціального розвитку. Соціальна модель – це не застиглий назавжди образ, а категорія, побудована на ідеях соціальної справедливості і забезпеченні основних прав людини. Вона вдосконалюється і доповнюється відповідно до змін, що відбуваються в суспільстві. Це фіксується у документах ЄС.

Передумови до створення ЄСМ виникли внаслідок завоювань лівих сил і масових організацій працівників, а також превентивної політики підприємців і держав-членів Європейського Союзу. Перевагою при виробленні загальної соціальної політики є наявність національних традицій та існування в багатьох державах-членах працюючих систем соціального захисту. Історичні і культурні традиції європейських держав уможливили розробку на основі консенсусу Європейської соціальної моделі, в основу якої був покладений принцип сполучення економічної ефективності і соціальної солідарності, а також врахування викликів часу. З цією метою в Європі створюється Європейська соціальна модель (ЄСМ). Метою єдиної соціальної політики Європейського Союзу є не лише поліпшення добробуту населення кожної країни з держав-членів, але і подальший стійкий економічний і соціальний розвиток ЄС. Модель на думку більшості європейців, є кращою у світі, навіть у порівнянні з успішною американською моделлю. Її характерною рисою є так званий «соціальний стрижень» Європи, особливе ставлення щодо людини, захисту політичних, демократичних і соціальних прав.

Поступальний розвиток інтеграційного процесу сприяв удосконаленню ЄСМ, реформуванню її за вимогами часу. Послідовність такого курсу сприяла позитивних результатів. Більшість населення одержало можливість скористатися соціальними досягненнями, передбаченими ЄСМ. Дві третини громадян Співтовариства зараховують себе до середнього класу. Соціальні групи і категорії населення, яке має доходи що не відповідають установленим Європейським Союзом стандартам, користуються соціальною підтримкою, одержуючи субсидії й пільги від держави. Європейська соціальна модель заснована на сприйнятих усіма державами-членами ЄС цінностях: нерозривний зв'язок між економічним розвитком і соціальним прогресом; високий рівень соціального забезпечення, що має універсальний характер; розвинуте трудове законодавство, що захищає найманого робітника; рівність шансів і боротьба з дискримінацією; ключова роль держави у вирішенні соціальних проблем і як арбітра у відносинах між соціальними партнерами; наявність галузі соціальної інфраструктури; боротьба за зайнятість і викорінення бідності і соціального відчуження в суспільстві; гідна оплата праці; діалог соціальних партнерів; соціальна справедливість і солідарність у суспільстві. Разом з тим, цінності соціально-суспільного характеру покладені в основу внутрішньої політики не лише західноєвропейських, але і ряду інших держав.

Термін «Європейська соціальна модель» визначився в офіційних документах Євросоюзу через необхідність соціального виміру Європейського Співтовариства, забезпечення зв'язку між економічним і соціальним розвитком. Голова Єврокомісії Ж. Делор поставив ідею європейського співтовариства на нову ідеологічну основу. Це був своєрідний прорив у підходах щодо будівництва об'єднаної Європи, адже до цього часу інтеграційні процеси мали переважно економічний характер. Заслугою є те, що вперше порушено питання в практичній площині про те, яке суспільство хочуть побудувати держави-члени. Саме такий підхід описаний в Зеленій книзі про Європейську соціальну політику, в якій визначено метою

Союзу збереження та удосконалення європейської соціальної моделі. Документ визначив розумінні змісту терміна ЄСМ, інструментом якої є соціальна політика. Проте офіційно прийнятого терміна ЄСМ у Євросоюзі немає, хоча постійно пропонуються формулювання, що розкривають нові грані європейського розуміння соціальної моделі [2, с. 19]. Термін «соціальна модель» помітно потіснив поняття «соціальної держави» і «держави загального добробуту». Існує широке і вузьке його трактування. Вузьке або традиційне трактування ЄСМ пов'язане з поняттям соціальної держави, і ще вужче – із системою соціального захисту. Часто розуміння «соціальної моделі» має економічний характер і зводить її зміст фактично до системи соціального забезпечення, особливостей регулювання ринку праці і заробітної плати (колективно-договірна політика). Саме на цій підставі, можна говорити про вузький варіант трактування поняття ЄСМ. Своєрідним методологічним ключем щодо широкого розуміння терміна «соціальної моделі» є підхід, за яким соціальна модель, як поняття виходить за економічні межі. Можна погодитися з думкою директора «Французької обсерваторії економічної кон'юнктури» (OFCE), що соціальна модель – це не лише інститути, це також традиції та менталітет, це спосіб людей жити спільно [3, с. 81]. Модель у рамках Європейського Союзу залишається зразком, до якого варто прагнути. ЄСМ ніколи не розглядалася як застигла схема, хоча і побудована на традиційних цінностях європейської цивілізації, віддзеркалюючи ідеї соціальної справедливості і прагнення до забезпечення основних прав людини. Вона постійно удосконалюється і доповнюється за умов змін в суспільстві.

Поняття ЄСМ набагато ширше, ніж його тлумачать, особливо в Україні. Це не просто можливість і способи вирішення соціальних проблем (пенсійне забезпечення, соціальні допомоги, медичне обслуговування). ЄСМ – це схема розвитку суспільства, заснована на принципах поваги людської гідності, соціальної справедливості і соціально орієнтованої конкурентноздатної економіки за умови дбайливого ставлення та збереження навколишнього середовища. Х. Мейер визначив, що європейська соціальна модель є загальноєвропейським розумінням політичної цінності захисту від соціальних та інших ризиків на різних рівнях, що базується на понятті «соціального сталого розвитку». Правда, практичне втілення цієї цінності є різноманітним в Європі. Загальними рисами є: державне втручання, безкоштовна та обов'язкова освіта, сильна система соціального захисту і боротьба з різними проявами нерівності. Широке визначення ЄСМ через додавання важливої ролі соціальних партнерів, а також «принцип демократії» у політиці та соціально-економічній сфері, є вираженням ідеї соціальної справедливості і набору політичних механізмів для втілення цієї ідеї на практиці» [4, с. 27]. Специфіка ЄСМ у зіставленні з заокеанським або японським аналогами, передбачає боротьбу проти соціального відчуження і дискримінації. Акцентується увага на приватній ініціативі, громадянських свободах, а не на соціальних правах, на рівність шансів і стартових умов, а ніж на вирівнювання доходів. Солідарність має характер добродійності і не закріплюється юридично. Поступово, але досить упевнено термін ЄСМ став входити в науковий обіг. Наприклад, бельгійський професор А. Сапір у 2005 р. підготував для Єврокомісії дослідження, у якому йдеться про чотири європейські соціальні моделі [5, с. 28]. Дослідники визначають, що поняття «європейська соціальна модель» слід розуміти через: специфічну європейську манеру вирішення соціальних проблем, сукупність інститутів і практики на рівні ЄС, загальні цінності, норми, інститути, що спираються на історичні і культурні традиції кожної країни, національну психологію. Розкрити зміст допомагають загальні знаменники: властиве європейцям почуття підвищеної солідарності в суспільстві, що починалося з ідеалів гуманізму і соціального католицизму, а також бажання громадян бачити в особі держави головного арбітра, що гарантує цю солідарність шляхом ухвалення необхідних для цього правил, законів і створення відповідних інститутів і механізмів реалізації соціальної політики. Таким чином, концепція ЄСМ є вираженням європейської цивілізації, європейської ідентичності, вона виражає загальну політичну культуру, згідно з якою більшість європейців не приймають соціальне відчуження і майнову нерівність, очікують від держави захисту від негативних наслідків ринкової економіки.

Європейська соціальна модель завжди вважалася привабливим проектом розвитку суспільства, постійно конкуруючи з заокеанським аналогом. Історичні і культурні традиції європейських держав, їхні економічні досягнення уможливили розробку Європейської соціальної моделі, що була покликана забезпечити ефективне функціонування економіки і справедливості у розподілі суспільного багатства. Щодо формування та можливості створення єдиної моделі соціальної політики для Європи відбувається дискусія. Ряд дослідників, зокрема, М. В. Каргалова, М. В. Стрежнева, В. Я. Швейцер розуміють у ній перспективи вирішення проблем. Існує погляд, що формування такої моделі є неможливим через досить значні розбіжності в структурі соціально-економічного забезпечення країн-учасниць. Частина дослідників вважає єдину модель соціальної політики зразком устрою

суспільства, а її основні принципи – основою для удосконалення. Інша частина дослідників заперечує існування єдиної європейської соціальної моделі, стверджуючи, що ліберальна соціальна система Великобританії, корпоративні моделі ФРН і Франції, соціал-демократична Скандинавії – зовсім різні і самодостатні соціальні моделі [6, с. 33]. Таким чином, кожна національна соціальна модель є оригінальною і неповторною через історичні і культурні розбіжності, немає єдиної, або однакової європейської соціальної моделі. Єдність різноманіття соціальних моделей західноєвропейських країн, європейська модель суспільства і соціальної політики, заснована на регульованій ринковій економіці, соціальному діалозі, консенсусі щодо принципів солідарності в суспільстві, рівності прав і свобод людини. Модель спирається на загальний фундамент норм і цінностей, на інструменти та інститути соціальної політики: соціальне законодавство, структурні фонди, соціальний діалог і відкритий метод координації соціальної політики на рівні національних держав-членів, національних систем соціального захисту, схема з абстрактних міркувань, результат соціальної історії, інтелектуальна конструкція, синтез спільних рис національних оригінальних моделей. соціальний ідеал, зразок, до якого варто прагнути, спираючись на соціальну ідею. Розвиток соціального виміру ЄС відбувається в процесі формування концептуальної бази Європейської соціальної моделі, яка розглядається в контексті зусиль і практичних кроків, насамперед, західноєвропейських країн з створення єдиної Європи як єдиного економічного і соціального простору, на якому б соціальні та економічні проблеми вирішувалися паралельно. Всі національні соціально-економічні моделі країн-членів ЄС спираються на єдині принципи: соціальна справедливість, соціальна безпека, соціальна єдність, конкурентноздатна економіка. Це обумовлює усвідомлення факту можливості існування єдиної соціальної стратегії Європи [7, с. 21]. У цьому зв'язку очевидність існуючого вже сьогодні єдиного соціального напрямку та стандартизації цієї сфери не викликає особливих сумнівів. Однак виникає інше питання – чи має можливість та здатність єдина соціальна політика за умов глобалізації та за наявності національних розбіжностей держав-членів подолати виклики сучасності з урахуванням, що відставання соціальної інтеграції від економічної інтеграції.

Міркуючи про можливості формування ЄСМ можна відзначити, що важливою умовою її існування в досить різних державах-учасниках ЄС, є сукупність зусиль, як інститутів державної влади, так і політичних партій, профспілок, неурядових організацій. М. В. Каргалова вважає, що саме завдяки їхній взаємодії на базі принципів, сформульованих в ЄСМ, виглядає реалістичною теза про створення зон соціальної безпеки, що об'єднуються в єдиний соціальний простір ЄС, заснований на інноваціях та нових соціальних технологіях. Опорою стануть соціальне партнерство нового рівня, соціальна солідарність і єдність, проголошені ЄСМ [8, с. 17]. Так само міркують деякі політологи, що вважають ЄСМ реальністю. Проте, перед ЄС стоїть реалістичніше завдання – формування єдиної соціальної стратегії [9, с. 31]. В працях зарубіжних дослідників існування і майбутнє Європейської соціальної моделі розглядається на рівні Союзу. І якщо її ефективність визначається рівнем соціального захисту населення, значення має і здатність владних структур регулювати наслідки криз і мати за необхідності набір превентивних заходів. У такій моделі має бути закладене вміння визначити соціальну спрямованість процесу глобалізації і рівень соціальної відповідальності держав-членів. Беляєв О. О. та Бебело А. С. визначають, що формування цілісної методології дослідження європейської моделі пов'язане з необхідністю пошуку і вибору оптимальної моделі національного соціального розвитку країн, яка б забезпечувала розширене відтворення виробництва та якісне економічне зростання в умовах глобалізації [10, с. 33].

Особливої ваги у цьому контексті набули наукові дискусії щодо переваг і недоліків ринкового та планового господарства, зіставлення цих систем за низкою важливих та ключових параметрів, співвідношення державного регулювання економіки й механізму її саморегулювання. Ефективним інструментом такого аналізу закономірно став порівняльний, або компаративний, в основу якого покладені дослідження соціальних явищ, процесів і загального функціонування як відмінних, так і подібних типів національних соціальних систем. На сучасному етапі порівняльний аналіз соціальних систем є складовою економічної науки, що удосконалюється й ускладнюється внаслідок осмислення фундаментальних процесів ринкових перетворень і за впливу глобальних трансформацій, які відбуваються у світовому господарстві. Відповідно, застосування міждисциплінарного підходу щодо аналізу всієї сукупності об'єктивних і суб'єктивних чинників, які визначають феномен національних моделей соціальних систем, є цілком логічним, необхідним і виправданим.

Досвід реалізації моделі є корисним для України через соціальні чинники.

По-перше, принципи, покладені в основу ЄСМ, – соціальна солідарність і єдність, соціальна справедливість, створення конкурентноздатної економіки, заснованої на знаннях, дбайливому ставленні щодо навколишнього середовища. Таким чином, Європейська

соціальна модель стала водночас плодом завоювань масових організацій працівників і превентивної політики підприємців і держав. Більшість населення скористалося соціальними досягненнями, передбаченими Європейською соціальною моделлю. На заході континенту вдалося створити численний середній клас, дві третини громадян Співтовариства [11, с. 26].

По-друге, у проголошених і закріплених в офіційних документах принципах «соціальної солідарності», «соціальної єдності», «соціальної справедливості» і «соціальної відповідальності» визначаються процеси, що впливають на еволюцію європейського суспільства. Європа продовжує просуватися цим шляхом, здійснюючи перехід від успішної економічної інтеграції щодо інтеграції соціальної. ЄС є показовим полігоном, де проходять іспити різні типи держав, що працюють в умовах соціально орієнтованої ринкової економіки.

По-третє, політичні і культурні традиції європейських держав уможливили розробку Європейської соціальної моделі в її сучасному вигляді. Вона покликана забезпечити ефективне функціонування економіки і справедливості у розподілі суспільного багатства.

По-четверте, модель і на сьогоднішній день ще залишається соціальним ідеалом, зразком, до якого варто прагнути, спираючись на ідею, що втілила в собі традиційні цінності європейської цивілізації і сукупність кінцевих цілей суспільного розвитку. При цьому ЄСМ ніколи не розглядалася як застигла схема, хоча і побудована на ідеях соціальної справедливості і забезпеченні основних прав людини. Вона дотепер постійно удосконалюється і доповнюється, ілюструючи зміни, що відбуваються в суспільстві.

По-п'яте, саме виникнення й успішний розвиток Європейського Союзу є практичним підтвердженням життєздатності ЄСМ. Однак ситуація далеко не так безхмарна, і ставлення щодо ЄСМ серед європейців є неоднозначним. Особливо помітним це стає за кризових явищ: економіки, фінансів, енергетики, соціальної галузі. Поява такого феномена, як «євроскептицизм», є не випадковою. В ньому визначені відмінності позицій держав-членів, що покликані працювати спільно в рамках ЄС. Це не дивно: адже об'єднані країни, що відрізняються за низкою показників – рівнем і якістю життя, розвитком економіки, національними інтересами. І хоча ЄС демонструє прагнення зміцнити європейську ідентичність при збереженні національної розмаїтості, нерідко посилення роботи на наднаціональному рівні розцінюється як зазіхання на національний суверенітет. Невдоволення внутрішньою політикою своїх урядів, невідмінна впоратися з економічними кризами і врегулювати соціальні конфлікти переростають у протестні виступи проти політики керівних інститутів ЄС.

Однак саме процеси, пов'язані з глобалізацією, і, зокрема, наслідки кризи призводять до необхідності спільних дій на вищому рівні. Не випадково формуються єдині простори: інформаційний, освітній, інноваційний, запроваджуються загальний економічний ринок, єдина валюта, європейське громадянство. Проблема мігрантів передана на наднаціональний рівень. Ситуація, що загострилась, із зайнятістю призвела до появи загальноєвропейської Люксембурзької стратегії зайнятості, у рамках якої складаються національні плани. Саме ресурси і соціальна політика ЄС допомагають державам-членам поступово усувати наслідки глобальної кризи. Заходи Євросоюзу спрямовані на збереження якості життя населення, відновлення ринку праці і цілком відповідають цілям Європейської соціальної моделі.

По-шосте, ЄСМ особливе значення надає вмінню збалансувати інтереси особистості і суспільства. В ході реформування принципами стали: повага гідності людини, пропозиція зміцнити соціальну структуру суспільства методом соціального контракту.

Саме модель Дж. Кейнса і Л. Ерхарда, що вивела Захід з економічної катастрофи на основі соціального контракту держави, бізнесу і громадянського суспільства. Зараз особливо важлива роль громадянського суспільства. Адже саме воно, формуючи соціальну базу держави, може організувати діалог з бізнесом, має можливість дати серйозний поштовх у досягненні соціального контракту і вибір моделі, згідно з якою здійснюватиметься посткризовий розвиток Європи, стануть реальними стабільність і прогнозоване майбутнє [12, с. 17].

По-сьоме, високий рівень життя населення став характеристикою «цивілізованого капіталізму». Це був продуманий стратегічний вибір. Послідовність такого курсу сприяла позитивним результатам.

Від ступеня реалізації Європейської соціальної моделі залежать перспективи розвитку Союзу. Розвиток глобалізації, інтеграційних процесів призвели, з одного боку, до гальмування соціальної політики, а, з іншого, до нових підходів, формування нових принципів правового регулювання.

Бібліографічні посилання:

1. Концепция социального государства Российской Федерации: Сб. мат. науч. -практ. конф. «Концепция социального государства Российской Федерации» и междунар. круглого стола «Социальное государство: опыт, проблемы» 20 января 2004 г. / под ред. Н. Н. Гриценко, Отв. за вып. В. Я. Саленко. – М. : Акад. труда и соц. отношений, 2004. – 240 с.

2. International Conference of the Nordic Centre of Excellence NordWel at the University of Southern Denmark. –

June 14-16, 2012.

3. Le Modele social francaise est-il viable?// Le Monde. – 12. 10. 05.
4. Meyer H. The Reform of the European Model is also a Reform of Globalisation / II Conferenza Internazionale sul Modello Sociale Europeo
5. Sapir A. Globalisation and the Reform of European Social Models (Background document for the presentation at ECOFIN informal Meeting in Manchester, 9 Sept. 2005) // <http://www.bruegel.org>
6. Проблемы социальной политики в Европейском Союзе мировая экономика и международные отношения – №7. – 2005. – С. 14.
7. Каширина Е. Ю. Проблемы формирования единой социальной политики Европейского Союза (на примере Германии). – 23. 00. 04 дисс. канд. полит. наук. – МГУ имени М. В. Ломоносова. – М.: 2010. – С. 73.
8. Каргалова М. В. От социальной идеи к социальной интеграции № 1. : Интердиалект, 2003. – С. 29.
9. Василенко Е. В. Социальная ответственность бизнеса: мировой опыт // Власть. 2006. № 1. С. Вишняков В. Г. Конституционные основы социального государства // Журн. рос. права. 2004. № 8.
10. Національні моделі економічних систем : навч. посіб. / НЗ5 [О. О. Беляев (кер. кол. авт.), А. С. Бебело, В. І. Кириленко, В. І. Сацук]. — К. : КНЕУ, 2010. — 319 с.
11. Каширина Е. Ю. Проблемы формирования единой социальной политики Европейского Союза (на примере Германии). – 23. 00. 04 дисс. канд. полит. наук. – МГУ имени М. В. Ломоносова. – М.: 2010. – С. 73.
12. Европейский Союз: Социальная политика. Под ред. Ивановой. – М.: Наука, 2006. – 217 с.

Голубчук В. С. Перспективы развития европейской социальной модели

Анализируются механизмы социальной политики в европейских странах, пути реформирования системы государственного финансирования с целью повышения эффективности их использования и сокращения государственных расходов. Исследована сущность европейской социальной модели, основные характеристики, предпосылки возникновения, этапы формирования, опыт внедрения в ЕС и перспективы развития. Определены семь социальных факторов, указывающих на полезность применения принципов европейской социальной модели в Украине.

Ключевые слова: европейская социальная модель, социальная политика, социальная защита, социальное развитие, социальная сфера, эволюция социальной политики.

Golubchuk V. Prospects for the European social model.

The term «social dimension» introduced into the scholar language a few years ago has embraced all the social problems as well as the theory and practice of social planning. Following the economic integration, the European Community has started social integration. To develop successfully any society needs a model which it chooses into line with its requirements, traditions, values and norms. Europe has been create model called «European social model» (ESM). The so-called «social core», special treatment of people, defense of his political, democratic and social rights is its characteristic feature. The principles laid down in the ESM are following: social solidarity and cohesion, social justice, the creation of competitive economy based on knowledge, careful treatment of the environment.

This experience has been achieved in the course of the development of European integration process. The EU has been able to evaluate its advantages and to come across inevitable difficulties. As the integration expands and deepens, new opportunities for Europe appear, various aspects of its further evolution open. The successes of the economic integration quite rightly make it possible to raise the question about political integration. The social integration not only joins the general process but becomes the priority of the 21st century capable of becoming a connecting link of all aspects of the European integration, moreover, of influencing their efficiency and progressive development of the European community.

Keywords: European social model, social policy, social protection, social development, social affairs, the evolution of social policy.

Надійшла до редколегії 01.03.2013 р.

УДК 321.61:321

М. Б. Закіров

Державний заклад «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»

ТЕОРІЯ ДЕМОКРАТІЇ І. О. ІЛЬІНА В КОНТЕКСТІ СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ НА ПОСТРАДЯНСЬКОМУ ПРОСТОРІ

Проведено аналіз основних положень теорії органічної демократії І. Ільїна. Визначена ключова проблема формальної демократії, яка полягає у пріоритеті зовнішніх ознак над внутрішньою сутністю. Висвітлено небезпеки і помилки, які можуть викликати непідготовленість і поспішність соціально-економічних і політичних трансформацій.

Ключові слова: демократія, держава, трансформація, організація, еміграція, Російське Зарубіжжя, правосвідомість.

Час показав, що очікування, пов'язані із розпадом Радянського Союзу, багато у чому виявилися надмірними. Такий розвиток подій значною мірою пов'язаний із неадекватною оцінкою демократії. Саме тому побудова в Україні суспільно-політичних і економічних відносин на нових ліберальних цінностях відбувається зовсім не так швидко і далеко не так просто, як це уявляли собі керманичі відновленої української держави та український народ на початку 1990-х років. Численні проблеми, з якими стикнулися пострадянські країни на шляху становлення нової соціально-економічної і політичної державності, суттєвим чином актуалізують теорію демократії видатного російського філософа І. Ільїна. Значна частина його теоретичної спадщини присвячена саме розв'язанню складних питань перехідного періоду і становлення демократичної моделі державного розвитку, яка має